

VALOKUVAUS KOULUISSA JA PÄIVÄKODEISSA

Nämä ohjeet koskevat lasten valokuvausta mm. kouluissa ja päiväkodeissa. Ohjeissa on otettu huomioon kuluttajansuojalain markkinointia ja sopimusehtoja koskevat säännökset. Ohjeilla täsmennetään kuluttaja-asiamiehen vuonna 1981 vahvistamia koulukuvausten markkinoinnin periaatteita (Dnro 81/40/875).

Lapsiin kohdistuvaa markkinointia ja lasten välityksellä tapahtuvaa kaupankäyntiä arvostellaan keskimääräistä tiukemmin. Tämä koskee myös valokuvausten markkinointia kouluissa tai päiväkodeissa. Markkinoinnin tietosisällön on oltava asiallista ja on myös varmistuttava siitä, ettei käytetä ns. negatiivista sopimussidontaa.

Valokuvauksesta ennakoilmoitus kotiin

Koulu tekee sopimuksen valokuvaamon kanssa kuvauksesta ja kuvalajitelma. Joissakin kouluissa asiasta päättää rehtori, joissakin kouluissa rehtori ja opettajat yhdessä. Joissakin kouluissa on myös koululaisten vanhemmilla, esim. koulun johtokunnan tai vanhempainiltojen kautta, mahdollisuus vaikuttaa kuvalajitelman sisältöön. Suositeltavaa on, että koululaistenvanhemmilla kuvien ostajina olisi mahdollisuus ilmaista mielipiteensä kuvalajitelman sisällöstä.

Toimintaperiaatteet ovat samat valokuvattaessa päiväkotilapsia. Valokuvaamo tekee sopimuksen päiväkodin kanssa kuvauksesta ja kuvalajitelman sisällöstä. Päiväkodeissa vanhemmilla ei ole vastaavanlaista vaikuttamiskanavaa kuten kouluissa. Vanhemmat käyvät kuitenkin päivittäin päiväkodeissa, joten tieto kuvalajitelman sisällöstä voisi olla päiväkodissa nähtävänä ennen kuvausta. Tällöin kuvauksen ennakkotiedossa voi olla maininta, että kuvalajitelman sisältöön on mahdollista tutustua tietyinä aikoina päiväkodissa.

Markkinointimenetelmä, jossa kuluttajalle toimitetaan tuote ilman tilausta ja jossa kuluttajalta edellytetään toimenpiteitä, jottei hän tulisi kauppaan sidotuksi, on kuluttajansuojalain 2 luvun 10 § vastainen.

Jotta kysymyksessä ei olisi edellä määritelty negatiivinen sopimussidonta, on vanhemmilta pyydettävä suostumus siihen, että alaikäinen saa osallistua kuvaukseen ja siihen, että vanhemmat ottavat kuvat nähtäväkseen. Suostumus voidaan antaa joko suullisesti tai kirjallisesti. Suositeltavaa on kuitenkin suostumuksen edellyttäminen kirjallisena. Valokuvaamon tai sen edustajana toimivan koulun on lähetettävä kuvauksesta kotiin ennakoilmoitus, johon liittyvän kirjallisen suostumuksen oppilas palauttaa valokuvaajalle tai koululle.

Ennakoilmoituksen sisältö

Valokuvauksesta on ilmoitettava kohtuullisessa ajassa etukäteen kotiin jaettavalla tiedotteella. Ennakkotiedon on oltava riittävän informatiivista. Tiedotteessa on kerrottava valokuvaamon yhteystietojen ja sijaintipaikan lisäksi ainakin seuraavat tiedot:

- valokuvauksen päivämäärä
- kuvalajitelman sisältö
- kuvalajitelman ja sen osien hinnat sekä maksuehdot
- maininta palautusoikeudesta ja sen alkamisajankohdasta
- ohjeet valokuvausta varten.

Peruuttamisoikeus

Kuvien palauttamiselle varatun ajan on oltava riittävän pitkä. Alle neljäntoista päivän palauttamisaika kuvien vastaanottamisesta on kuluttajansuojalain vastainen.

Valokuvauksen markkinoinnissa valokuvaamo ottaa itse aktiivisesti yhteyttä kuluttajaan. Yhteydenotto-kanavina valokuvaamo käyttää koulun opettajia ja oppilaita. Sopimus syntyy siten lähtökohtaisesti aina ilman, että osapuolet ovat yhtä aikaa läsnä. Tämän vuoksi markkinoinnin voidaankin katsoa olevan kuluttajansuojalain 6 luvun tarkoittamaa etämyyntiä.

Kuluttajansuojalain 6 luvun etämyynnin erityissäännökset koskevat myös palveluiden etämyyntiä. Etämyyntisäännösten mukaan kuluttajalla on oikeus peruuttaa kauppa ilmoittamalla siitä elinkeinonharjoittajalle neljäntoista päivän kuluessa vahvistuksen vastaanottamisesta. Vahvistus, joka sisältää mm. tiedot ja ohjeet peruutus-oikeuden käyttämisestä, tulee toimittaa yhdessä valokuvien kanssa. Myös suullinen peruuttamisilmoitus on pätevä. Peruuttamisoikeutta ei voi rajata esim. edellyttämällä kuluttajalta euromääräistä omavastuuta tuotteen hinnasta.

Tämän mukaisesti kuvien palauttamisaika alkaa vasta sen jälkeen kun vanhemmat ovat saaneet kuvat nähtäväkseen. Palauttamisoikeus koskee kaikkia kuvia, myös kaveri- ja passikuvia.

Kuvien toimittaminen kotiin valokuvauksen jälkeen

Opettajan tai jonkun muun jakaessa kuvat koulussa oppilaille, on kiinnitettävä huomiota seuraaviin näkökohtiin. Mainonnan kansainvälisten perussääntöjen mukaan ”mainoksessa ei saa käyttää hyväksi lasten luontaisesta herkkäuskoisuutta tai kokemattomuutta eikä panna koetukselle heidän kuuliaisuuttaan”. Itsestään selvää on, että koulun on huolehdittava siitä, että lapsi ei tunne olevansa eriarvoisessa asemassa muiden luokkatoverien kanssa. Tämä ajatus ilmenee myös perusopetuslaista (628/1998). Opetuksen tulee mm. edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa.

Lapset ovat kuluttajaryhmä, joka voidaan esimerkiksi tietojensa tai kokemustensa rajoittuneisuuden vuoksi pitää tavallista alttiimpina markkinoinnin vaikutuksille. Tämä todetaan jo hallituksen esityksessä kuluttajansuojalaiksi. Markkinatuomioistuin on ratkaisukäytännössään vahvistanut periaatteen, jonka mukaan markkinoinnissa ei saa käyttää hyväksi lasten riippuvuutta tovereista ja opettajista (MT 1980:13 ja MT 1981:9).

Nämä periaatteet on otettava huomioon myös koulukuvausmarkkinoinnissa. Kun valokuvat otetaan koulussa, on varmistuttava siitä, että kuvaus ja kuvien toimittaminen ei synnytä lapsen ja muiden oppilaiden tai lapsen ja kodin välille ristiriitatilannetta. Lasta ei myöskään saa asettaa eriarvoiseen asemaan luokkatoverien kanssa. Samaa periaatetta on sovellettava vastaavasti päiväkodeissa.

Kuvat suljetussa kuoressa

Kuvat on annettava lapsille suljetussa kuoressa ja huolehdittava siitä, etteivät lapset aukaise kuoria etukäteen. Jo lukemaan oppineita lapsia varten voi esimerkiksi kuoren päällä olla teksti: Saa avata vasta vanhempien kanssa. Valokuvaamon ja koulun tulee myös sopia siitä, että opettaja kehottaa lapsia viemään kuoret vanhemmille avaamattomina. Näin voidaan vähentää sitä, että lapset vaihtavat keskenään kuvia ennen kuin vanhemmat ovat päättäneet kuvien lunastamisesta. Tämä voi myös vähentää mahdollisia ristiriitoja vanhempien ja lasten välillä kuvien lunastamisen tarpeellisuudesta. Onhan selvää, että lapsi useimmiten haluaa koko itseään koskevan kuvajälitelman tai ainakin juuri ne kuvasarjat, joita toveripiirissäkin halutaan. Hänen saattaa olla vaikea ymmärtää vanhempien toisenlaista mielipidettä. Tämä korostuu, mitä nuoremasta lapsesta on kysymys.

Maksu-, tilaus- ja palautusehdot

Hintamerkintäasetuksen mukaan tavaroiden ja palveluiden hinnat on ilmoitettava selkeällä ja yksiselitteisellä sekä kuluttajan kannalta helposti ymmärrettävällä ja havaittavalla tavalla. Kuvien mukana olevassa laskussa on oltava asialliset hintatiedot, eli kuvalajitelman kokonaishinta ja sen osien hinnat eriteltynä, maksuehdot ja tilausehdot. Mukana on oltava myös selvät palautusohjeet ja maininta siitä, että palautusaika on vähintään 14 päivää kuvien vastaanottamisesta. Mukana on oltava myös riittävän suuri kuori kuvien palauttamiseksi.

Kuluttajansuojalain mukaan elinkeinonharjoittajan on etämyynissä korvattava palautuskulut kuluttajalle, mikäli hyödyke voidaan palauttaa tavanomaisella tavalla postitse. Tämän vuoksi suositeltavin tapa onkin, että vastaanottaja maksaa palautuskuoren postikulut.

Kuvien palautusoikeus tasapainottaa myyntimenetelmää

Arvioitaessa myyntimenetelmää kuluttajansuojan kannalta, on oikeudellisessa arvioinnissa pääpaino kuvien palauttamisessa. Valokuvauksen ennakoilmoittamismenettelyllä vanhemmat saavat etukäteen tietoa kuvauksesta, antavat kuvaukseen osallistumiseen suostumuksensa ja suostuvat ottamaan kuvat nähtäväkseen. Tällä varmistetaan myös se, ettei kysymyksessä ole 3 negatiivinen sopimussidonta.

Valokuvausmarkkinointia on arvosteltava yhtenä kokonaisuutena. Kun otetaan huomioon markkinointiin liittyvät osatekijät, kuten valokuvien ottopaikka, markkinointikanavat; opettajat ja lapset, toimii peruuttamisoikeus tasapainottavana sopimusehtona tässä myyntimenetelmässä.

Käytännössä ei ole mahdollista evätä lapsen osallistumista valokuvaukseen, vaikka lapsella ei olisikaan suostumusta mukanaan. Kuvien peruuttamisoikeus turvaa sen, että vanhemmat voivat kotona rauhassa tutustua kuviin ja lunastaa vain ne kuvat, jotka katsovat tarpeelliseksi. Vanhemmat voivat siis palauttaa kaikki kuvat. Kuvien palauttamisen on lisäksi oltava vaivatonta.

Alaikäisen tilaukseen holhoojan allekirjoitus

Kuluttaja-asiamies on vakiintuneessa ratkaisukäytännössään katsonut, että markkinointiaineistoa ei saa lähettää suoraan alaikäiselle ja että alaikäinen tarvitsee tilaukseensa holhoojan suostumuksen.

Vaikka 15-vuotias saa päättää omalla työllään hankkimistaan varoista, kuluttaja-asiamiehen ratkaisukäytännön mukaisesti tilauksessa on oltava holhoojan allekirjoitus.

Kuvalajitelman voi toimittaa vanhemmille myös postitse

Mikään ei estä valokuvaajaa toimittamasta kuvia postitse oppilaan kotiin. Kirje on tällöin lähetettävä vanhempien nimellä. Tällä menettelytavalla välttyttäisiin myös siltä, että lapset joutuvat toimimaan välittäjinä kaupankäynnissä.